

פדגוגיה חברתית / סוציו-פדגוגיה קורס חדר מורים

השתלמות מורות/ים לחנ"ג – שיטת מצמיחים

מסגרת הקורס

30 שעות. 3-6 שעות אקדמיות למפגש.

מטרות ההשתלמות

1. הכשרת המורה לחנ"ג כמובילת העשייה לשיפור האקלים החברתי בבית הספר ברמת הכיתה וברמת השכבה.
2. מתן כלים לסיוע בהתוויית מדיניות בית ספרית מושכלת לקידום היחסים החברתיים.
3. הכשרת המורות בהובלת תהליכי הנחייה ושיח חברתי ורגשי בקבוצות תלמידים בהקשרים ספורטיביים.
4. מתן כלים להפחתת תוקפנות מסוגים שונים, ולעידוד והובלת התלמידים להתמודד באופן עצמאי, אישי וקבוצתי עם סיטואציות המכילות תוקפנות חברתית.
5. פיתוח יכולות והכשרה בטכניקות לשם הובלת נורמות חיוביות, השגת שינוי התנהגותי משמעותי בקרב התלמידים והנעת קבוצות בתוך הכיתות עצמן לקידום ושיפור האקלים החברתי.
6. הפחתת תוקפנות המגיעה מילדים בעלי מעמד חברתי גבוה ובניית חוסן להתנגדות ללחץ חברתי.

פירוט תוכנית הלימודים

- הסילבוס כולל את נושאי המפגשים – אך סדר המפגשים והתכנים הספציפיים בכל מפגש ייקבעו ע"י המנחה, בהתאם לצרכי הקבוצה.

נושאי הלימוד	מפגש
<p>הנחייה – יסודות</p> <p>קידום תקשורת כיתתית משתפת וכנה:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. כיצד לייצר אינטראקציה בין המשתתפים בקבוצה ובין המשתתפים למנחה/מורה. 2. מיומנות שאילת שאלות המאפשרת הובלת שיח אותנטי בין הילדים. 3. הפרעה אל מול הזדמנות לעבודה 4. משחקי "קליל ומשחרר" - מייצרים הנאה, צחוק ושחרור בכיתה. 	1
<p>פופולאריות ותוקפנות</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. הבנת מנגנון התוקפנות בקרב ילדים ובני נוער ככלי להשגת מעמד חברתי 2. אלימות אינסטרומנטלית לעומת אלימות לא רציונאלית- מדוע אלימות פיזית לא משפרת מעמד חברתי. 3. הבנה זיהוי של תוקפנות רכה וסמויה בכיתה 4. מיומנויות המורה לעבודה עם תלמידים תוקפנים פופולאריים 5. השתתפות בספורט - מעלה או מפחיתה תוקפנות? 	2
<p>שימוש בערכים ספורטיביים לקידום אקלים חברתי מיטיב</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. השוואות בין תלמידים וקבוצות – מזה תחרותיות בריאה? 2. היכן המיקוד שלי כמורה: בהנאה, בתוצאה, במאמץ, בהתמדה 3. יעדים אישיים ויעדים קבוצתיים 4. "שיח קצר" בסוף פעילות גופנית על מנת להטמיע ערכים ותמריצים להתנהלות ספורטיבית ותמיכה באחר 	3
<p>מיומנויות להתמודדות עם תחושת תסכול של תלמידים ככלי לשיפור אקלים כיתתי</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. כלים לעבודה עם תלמידים לעידוד מעבר מתחושת תסכול לחוויית שקט פנימי 2. התמקדות ביכולתו של הפרט (המורה/התלמיד) להתמודד עם תסכול ללא פגיעה באחר (גיוס שקט פנימי, הקשבה ואמפתיה) 3. התמודדות היחיד עם לחץ חברתי 	4

<p>המורה כמניעת שינוי כיתתי - ממודל פופולריות ותוקפנות אל מודל תלמידים מצמיחים</p> <p>1. מודל "תלמידים מצמיחים" – כיצד לבנות לאורך זמן התנהגות מצמיחה בקרב תלמידים</p> <p>2. עבודה עם צוות ביה"ס ועם ההורים – טיפוח יכולתו של המורה לבנות מורים מצמיחים, הורים מצמיחים וקהילה מצמיחה, תוך גיוס המבוגרים האחראיים לתהליך הכיתתי והבית ספרי</p>	<p>5</p>
<p>מנהיגות ספורטיבית</p> <p>1. מזה לשחק עם כבוד?</p> <p>2. קפטן מצמיח</p> <p>3. מודלים לחיקוי מקבוצת השווים ומהספורט המקצועי</p> <p>4. איך לעבוד עם כוכבים תוקפנים</p>	<p>6</p>
<p>דילמות חברתיות וערעור נורמות חברתיות</p> <p>1. הלשנה למול דיווח</p> <p>2. שינוי נורמות שליליות על ידי מיתוג</p> <p>3. חינוך למעורבות נכונה</p>	<p>7</p>
<p>בניית קבוצה כקבוצה</p> <p>1. אכפתיות בכיתה</p> <p>2. יצירת ערבות הדדית – שימוש בכוח קבוצה חיובי</p> <p>3. התלמידים כאחראים לאקלים חברתי ולימודי</p> <p>4. יצירת שייכות והעמקת היכרות</p>	<p>8</p>
<p>מודל פידבק ופרגונים</p> <p>1. חשיבות הפרגון - הנעת חברי הכיתה להבעת תמיכה, פרגון, אותנטיות ואכפתיות בכיתה</p> <p>2. מתן משוב בקבוצת השווים</p>	<p>9</p>

- **גזענות, דעות קדומות ותיג**
- **מגדר**
- **מדיניות בית ספרית להפחתת תוקפנות ושיפור אקלים**

מפגשים
אפשריים
לשילוב

מטלות המשתתפים/ות

1. נוכחות מלאה בהתאם לתקנון המכללה/מרכז, השתתפות אקטיבית במפגשים.
  2. קריאת חומרים בין המפגשים.
  3. תרגול התכנים בקבוצה.
  4. מטלת סיכום עם ציון - בחר/י באחד מהנושאים הנלמדים בקורס:
    - א. תאר/י את הנושא וביטוייו בעבודתך עם תלמידים (תיאור מרכיבי הנושא, המשתתפים ודרכי הטיפול שלך בו).
    - ב. היעזר/י ונתח/י בעזרת החומר הביבליוגרפי, או כל חומר אקדמי אחר לניתוח הנושא.
- ** הנחיות מפורטות יינתנו במהלך הקורס.

על מרכז מצמיחים

עמותת מצמיחים הוקמה לפני 16 שנה במטרה לקדם כיתות מצמיחות ובתי ספר מצמיחים. העמותה זכתה בפרס יושב ראש הכנסת לאיכות חיים בתחום הפחתת אלימות בחברה הישראלית ואף בתו מידות לאפקטיביות. זאת ועוד, העמותה נבחרה על ידי ה-Israel Venture Network והקרן החדשה לישראל כסטארט-אפ חברתי.

תוכניות המרכז מיושמות בבתי ספר בכל הארץ, כולל במגזר הערבי, הדתי, במסגרות של נוער בסיכון ובאזורי הפריפריה. עד כה עבדנו עם כ- 70,000 תלמידים, מחנכות, יועצות, מנהלות, והורים. המרכז מעביר הכשרות לאנשי חינוך, מורים ויועצות במוסדות אקדמיים בישראל ובחו"ל. מצמיחים מיישמת תוכניות התערבות באמצעות מודל ייחודי, חדשני ויצירתי המוכח מחקרית, של סדנאות, הרצאות והכשרות, המקנות לאנשי חינוך ולתלמידים כלים יעילים להפחתת תוקפנות לסוגיה, העלאת תחושת השייכות ופיתוח הנהגה מצמיחה בקרב קבוצת השווים. אנו מאמינים כי קבוצה היא מקום לצמוח בו ושואפים להטמיע חזון זה בקרב כלל מערכת החינוך בישראל. אנו עושים זאת באמצעות סדנאות עומק, הכשרות מורים ועוד.

על מודל מצמיחים

בקרבת תלמידים מתקיים מאבק כוחות מתמיד על מעמד חברתי. מחקרי שטח פורצי דרך מהשנים האחרונות מתארים את השימוש הנרחב של תלמידים בתוקפנות ככלי יעיל לשמירה או העלאה של מעמד החברתי. מרבית התוקפנות וההצקות בכיתה אינה מהווה ביטוי לחוסר התאקלמות או מצוקה בבית, כפי כמקובל לחשוב, אלא מגיעה דווקא מתלמידים מוכשרים רגשית וחברתית, בעלי מעמד חברתי, אשר עושים שימוש בסוגים שונים של אלימות על מנת לשמר או לשפר את מעמד החברתי. כמענה לצרכים אלה, העולים גם בסדנאות שלנו, פיתח

מרכז "מצמיחים" בשנים האחרונות את המודל החדשני "תלמידים מצמיחים". המודל מבקש להחליף את התמריצים הקיימים (מודל הפופולריות-תוקפנות) ובמקומם לייצר תמריצים אטרקטיביים של שיפור מעמד לתלמידים. בכך מאפשר המודל לעודד, ללמד ולטפח התנהגות פרו-חברתית בעקיפין וללא הטפה.

מודל תלמידים מצמיחים הינו מודל חדשני לשיפור האקלים והפחתת אלימות וניכור בכיתות. בבסיס המודל עומדת התפיסה שכל ילד יכול למצוא את מקומו כתלמיד מצמיח בחיים החברתיים בביה"ס - בכיתה, במגרש, במסיבה, בהפסקה או במפגשים חברתיים. זאת בין אם הוא מופנם או מוחצן, בעל מעמד חברתי מרכזי או צדדי. השימוש במודל מחזק את הכוחות החיוביים בקרב התלמידים, מקנה להם כלים ומחזק את כוח ההשפעה שלהם באמצעות שיפור הלגיטימיות החברתית לפעולותיהם.

מנתוני הערכה חיצוניים לצד ניסיונו הרב עולה, כי הפעלת המודל בבתי הספר, מעלה את הפופולאריות של תלמידים התורמים לרווחתם הנפשית של אחרים, כשהבחירה נעשית על ידיהם. כאשר התלמידים הם אלה שמצביעים על דמויות מצמיחות מקרב קבוצת השווים, המשמשות עבורם מודל ללמידה. בשנים האחרונות זכו סדנאות המרכז ברוח המודל לתגובות נלהבות מצד אנשי חינוך, תלמידים והורים.

רשימה ביבליוגרפית

חובה

פופולריות ותוקפנות:

צ'ונה, י. (2018). "מצמיחים ברשת – כלים לצמצום אלימות, שיימינג ובריונות של ילדים ברשתות החברתיות". ספרי ניב, הרצליה. עמ' 85-120

צ'ונה, י. (2013). הרחב"ה בדרך ל"חינוך חדש": כיצד ערכי ה"העידן החדש" משפיעים על החינוך בבתי-ספר בישראל באמצעות הכשרה בפיתוח יכולות רגשיות חברתיות והווייה. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. האוניברסיטה העברית.

סרטוני הדרכה – אתר בן הצלצולים

התמודדות עם קללות והשפלות:

<http://itu.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=dd595ffe-22d2-43d1-839d-5502614f2e0d>

שיחה עם מספר תלמידים מצומצם:

<http://itu.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=4224d66d-4c7a-45c9-b915-f4b3784a2e49>

חרם- עשה ואל תעשה- התמודדות עם חרם:

<http://itu.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=176b7946-e94a-43a1-aaa9-a2913f671b31>

Faris, R. & Felmler, D., (2011). Status struggles: network centrality and gender segregation in same and cross-gender aggression. *American Sociological Review* 76(1), 48–73.

Faris, R., & Ennett, S. (2012). Adolescent aggression: the role of peer group status motives, peer aggression, and group characteristics. *Social Networks*, 34, 371-378.

Faris, R. (2012). Aggression, exclusivity, and status attainment in interpersonal networks. *Social forces*, 90(4), 1207-1235.

*תמצות בעברית של המאמרים של פרופ' פאריס וד"ר פימלי יינתן במהלך הקורס.

אלימות בבתי הספר:

אסטור, ר.א., בנבנישתי, ר', (2005). בתי ספר לא טיפוסיים מבחינת רמות האלימות שבהם; דו"ח מחקר. קבוצת המחקר: בריאות נפש ורווחה של ילדים ונוער, בית הספר לעבודה סוציאלית, האוניברסיטה העברית בירושלים.

<https://bit.ly/2IA0F7B>

הראל- פיש, י' (2008). סיכום שני עשורים של התמודדות עם אלימות נוער בעולם המערבי:

מה ידענו, מה למדנו ומה עדיין צריך להפנים? כנס אילת, עיר ללא אלימות.

אוניברסיטת בר אילן, הפקולטה למדעי החברה תכנית המחקר הבינלאומי על רווחתם ובריאותם של בני הנוער.

עומר, ח. , מימון, ט. (2019). מורים אמיצים: מהישרדות לשליחות. הוצאת מודן.

עשור א' (2004), "בית ספר מצמיח: בית ספר התומך בצרכים נפשיים ומקדם קשב לעצמי ולאחר". בתוך: אבירם ר' (עורך), בית הספר העתידי עמ' 165-210, תל-אביב: מסדה.

לאופר א' והראל י' (2003). הקשר בין תפיסות בית ספריות לבין מעורבות תלמידים בבריונות, קטטות ונשיאת נשק. מגמות, מ"ב (3), מכון הנרייטה סאלד, ירושלים. עמ' 437-459.

יאלום, א' (2006). **טיפול קבוצתי תיאוריה ומעשה**. בהוצאת כנרת, זמורה-ביתן, דביר.

טאליס 2018 - סקר ההוראה והלמידה הבין-לאומי

- http://meyda.education.gov.il/files/Rama/TALIS_2018_Report.pdf

מפגש-לעבודה חינוכית סוציאלית, שדמי, ח., אלגרסי, א. ונוי, ב. (2006). התמודדות עם אלימות במערכת החינוך עמ', 121-146, גיליון מיוחד בנושא אלימות במערכת החינוך

Bradshaw, C. P. (2013). Preventing Bullying through Positive Behavioral Interventions and Supports (PBIS): A Multitiered Approach to Prevention and Integration. *Theory Into Practice*. Vol. 52 (4), pp. 288-295.

Djigic, G. & Stojiljkovic, S. (2011). Classroom management styles, classroom climate and school Achievement. *Social and Behavioral Sciences*. Vol. 29, pp. 819-828.

Gendron, B. P. , Williams, K. R. & Guerra, N. G. (2011). An Analysis of Bullying Among Students Within Schools: Estimating the Effects of Individual Normative Beliefs, Self-Esteem, and School Climate. *Journal of School Violence*. Vol. 10 (2), pp. 150-164.

Hoffman, L. L., Hutchinson, C. J. & Reiss, E. (2009). On improving school climate: Reducing Reliance On Rewards And Punishment. *International Journal of Whole Schooling*. Vol. 5 (1), pp. 13-24.

Peterson, R. L. & Skiba, R. (2001). Creating School Climates That Prevent School Violence. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*. Vol. 74 (3), pp. 155-163.

חינוך גופני:

שובל, א', לידור, ר' ואייבזו ש' (2001). **חינוך גופני אחר – מודלים להוראת המקצוע**. בהוצאת מכון מופת, ת"א.

הנחייה:

ברק-שטיין, ח' (2009). "מודל להנחיית דיון רגשי בקבוצות לימוד". אתר שפ". נדלה

בתאריך: 18.6.2012 <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/KishureiChaim/meytaviy18.6.2012/ut/yeda/HanhayatDyunRigshi.htm>

רשות

ארהרד, ר' וברוש, ז' (2008), מ"אין בעיה" ל"חליפה מיוחדת": התמודדות מערכת החינוך עם אלימות תלמידים. עמ' 62-92. http://www.mofet.macam.ac.il/ktiva/dapim_dapim46.pdf

למפרט ח' (2013), **על ילדים חסרי ערך: על מחירי החינוך ההישגי**. בהוצאת מכון מופ"ת, תל אביב.

עומר, ח' (2008) **הסמכות החדשה- במשפחה, בבית הספר, בקהילה**. הוצאת מודן. ניתן לקרוא פרק לדוגמה בקישור הבא: <http://www.soscenter.org.il/upload/ch7.pdf>

קיון, ס'. (2006), **שקט- כוחם של המופנמים בעולם שלא מפסיק לדבר**. הוצאת מטר.

נתונים ומדיניות:

American Psychological Association (2006). Zero Tolerance Policies Can Have Unintended Effects, APA report finds. Retrieved on May 13, 2013 from apa.org/monitor/oct06/tolerance.aspx